

До спеціалізованої вченої ради Д 70.895.02
у Хмельницькому університеті управління та права
імені Леоніда Юзькова
29000, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 8

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора юридичних наук, професора Гарасимів Тараса Зеновійовича
на дисертацію Заяць Ольгу Степанівну на тему:
«Іntenціональний аналіз професійної адвокатської діяльності:
філософсько-правовий дискурс», подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права

Актуальність дисертаційного дослідження. Одразу ж хочу відзначити, що виконане дисертаційне дослідження Ольги Степанівни Заяць на тему «Іntenціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс» має значення і для розвитку та удосконалення правової доктрини нашої держави, для подальшого розвитку сучасної філософії права, і для удосконалення практичних вимірів сучасних реформ в Україні відповідно до міжнародних стандартів, що стосується професійної адвокатської діяльності в рамках філософсько-правового дискурсу.

Бути адвокатом – це можливість допомагати людям, суспільству, державі, окремим компаніям, що цієї допомоги потребують. Клієнти чи потенційні клієнти не звертаються до адвоката, окрім випадків, коли у них виникають проблеми, а, тому, вони хочуть і потребують вирішення цих проблемних питань. Адвокатська допомога, по великому рахунку, не є вже аж такою виснажливою діяльністю – це можливість служити й допомагати іншим в обставинах, які варіюються від легких до надзвичайно складних. Що робить професійну адвокатську діяльність набагато вимогливішою, відповідальнішою та важчою, то це те, що немає жодної гарантії, що вдасться досягнути успіху в представленні інтересів тих чи інших клієнтів.

Тим не менш, у всьому, що робить адвокат, він зобов'язаний робити все можливе, що звісно залежить від нього самого. Він повинен розглядати кожне завдання, яке виконує, як можливість служити та як ревне прагнення працювати заради успіху і клієнтів і свого особисто. Інакше навіщо бути

адвокатом і брати на себе завдання і честь представляти клієнта? Якщо в професійній адвокатській діяльності підійти до всього, що робить той чи інший адвокат, як до завдання зробити все можливе, щоб задовольнити потребуючих – це неодмінно приведе до успіху.

Безперечно, підтримую докторантку в її розумінні того, що індивідуальне сприйняття життя адвокатом якраз і змушує його співвідносити свої морально-етичні уявлення (про добро, справедливість, сенс життя) з особливостями політичної сфери, формувати уявлення про роль політики в досягненні ним своїх головних життєвих цілей; розуміння того, що саме розвиток таких несудових правозахисних інститутів як адвокатура, з її апіорі особливим розумінням значення та втілення в суспільному розвитку принципів справедливості і відповідальності, значно підвищує гарантії ефективності захисту прав людини, причому у правовій системі і Європейського Союзу, і України.

Зрештою, я розглядаю юридичну практику як покликання служити іншим і як важливу та повноцінну частину свого життя. Щобільше, початок повномасштабної збройної агресії росії суттєво вплинув і на професійну діяльність українських адвокатів, адже, враховуючи важке, в тому числі, матеріальне становище співвітчизників, значна кількість українських адвокатів активізували надання правничої допомоги на засадах «pro bono». Саме для підвищення якості надання такого виду правової допомоги Національною асоціацією адвокатів України було створено Центр надання методичної допомоги та координації волонтерської допомоги військовослужбовцям тощо. Чимало адвокатів долучилося й щодо надання безоплатної правової допомоги для переселенців у рамках діяльності благодійної організації «Всеукраїнська коаліція з надання правової допомоги» і т.д.

Загалом, хочу констатувати, що наукова праця Ольги Заяць на тему: «Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс», подана на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права, присвячена актуальній темі.

Тема дисертаційної роботи відповідає: Пріоритетним напрямкам розвитку правової науки на 2021-2025 роки, затвердженим 26 березня 2021 р. загальними зборами НАПрНУ; комплексній науково-дослідній темі кафедри теорії та історії держави і права Хмельницького університету управління та права «Теоретико-історичні проблеми розвитку держави і права» на 2017–2023 рр. (номер державної реєстрації 0117U000103), що є складовою частиною наукової теми Хмельницького університету управління та права «Управлінські та правові засади забезпечення сталого розвитку України як європейської держави» на 2013–2016 рр. (державний реєстраційний номер 0108U008927) та на 2017–2026 рр. (державний реєстраційний номер 0117U000103).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (протокол № 5 від 26 вересня 2022 р.).

Оцінка обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації, їх достовірності та новизни.

Дисертаційне дослідження ґрунтується на працях відомих фахівців з філософії і філософії права, серед яких: М. Альчук, О. Балинська, О. Бандура, В. Бігун, В. Бліхар, М. Братасюк, В. Вовк, Т. Гарасимів, І. Гоян, О. Гришук, В. Гришук, Н. Гураленко, О. Данильян, В. Дудченко, А. Карась, М. Костицький, С. Максимов, В. Налуцишин, О. Омельчук, В. Палагута, С. Рабінович, О. Рувін, В. Савенко, Ю. Цуркан-Сайфуліна, С. Сливка, А. Токарська, М. Требін, М. Цимбалюк, І. Шутак, Н. Хамітов та ін. Їхній науковий доробок становить теоретичний скелет вивчення наукової проблеми в дисертаційній роботі та розробки авторського підходу до її розв'язання. Окремі положення дисертаційної роботи сформульовано під впливом наукових праць філософів: Аристотеля, Т. Аквінського, М. Бубера, Ю. Габермаса, М. Гартмана, І. Канта, Дж. Локка, Дж. Ролза, М. Мамардашвілі, Платона, П. Рікера, Г. Ріккєрта, М. Фуко, Х. Харта та інших, що мали важливе значення для формулювання авторських висновків. Окрім того, на результати дослідження значний вплив мали й ідеї фахівців із загальної держави і права: С. Гусарева, К. Жебровської, Р. Калюжного, М. Кельмана, М. Козюбри, І. Онищука, П. Рабіновича,

В. Святоцької, А. Стародубцева, А. Стебелева, О. Тихомирова, Ю. Шемшученка та ін. Також проаналізовано й наукові доробки українських та зарубіжних учених, які розкривали різні онтологічні, гносеологічні, антропологічні, аксіологічні, антропологічні й праксеологічні континууми професійної адвокатської діяльності. Зокрема, це роботи Ж. Алексєєвої, М. Бейкса, Т. Варфоломєєвої, Р. Демчишака, Д. Германа, Г. Рибалко, Дж. Стемпела, Б. Фланагана, І. Р. Ханікайнен, В. Хесуса, Ф. Хорака та ін. Зважаючи і на полівимірність професійної адвокатської діяльності загалом, і на її філософсько-правовий вимір зокрема, формуванню авторської позиції і вирішенню поставлених завдань сприяли також праці фахівців з інших галузей права та гуманітарних наук: М. Аракеляна, Т. Бабчинської, Н. Бакаянкової, М. Баліцької, А. Бірюкової, Т. Вільчика, Т. Демчини, Б. Гамалюка, В. Заборовського, Ю. Загуменної, К. Клименка, О. Костенка, Б. Кофмана, О. Лемака, Ю. Лісової, А. Монаєнка, І. Озерського, І. Семенюка, А. Стародубцева, Є. Харитонова, Є. Хижняка та ін.

Мета дисертаційної роботи визначена коректно та спрямована на розв'язання наукової проблеми, яка полягає в інтенціональному аналізі професійної адвокатської діяльності в межах філософсько-правового дискурсу на основі онтологічних, гносеологічних, аксіологічних, антропологічних і праксеологічних детермінант.

Для досягнення цієї мети дисертаційного дослідження було передбачено вирішення багатьох завдань, що були успішно вирішені Ольгою Степанівною. Зокрема, було визначено зміст основних принципів професійної адвокатської діяльності для аналізу її інституційної природи; систематизовано основні підходи до визначення відправної позиції щодо осмислення елементів професійної адвокатської діяльності, що стосуються інтерперсональних її аспектів і впливають на рівень усвідомлення адвокатом своєї юридично-правової діяльності; обґрунтовано особливості парадигмальних основ сучасної науки загалом і філософії права зокрема, у контексті визначення їхнього впливу на осмислення основних засад правової практики, виявлення загальних принципів та умов функціонування правових інститутів, враховуючи й

адвокатуру; проаналізовано сутнісні характеристики феноменологічного філософського вчення як теорії та методології пізнання права, зважаючи на те, що феноменологія права – це альтернатива соціологічному і природно-правовому підходам у розумінні права, водночас у її межах здійснюється в певному сенсі синтез цих двох способів дослідження права; досліджено особливості застосування герменевтичного методу у праві щодо реалізації професійної адвокатської діяльності, розглянувши прояви герменевтичного філософсько-правового підходу в межах активного використання правового дискурсу та інтерпретації правових текстів; з'ясовано можливості філософсько-правового дискурсу в дослідженні інтенціональної природи професійної адвокатської діяльності задля розширення знання про досліджуваний феномен з позицій міждисциплінарності; доведено доцільність залучення у філософсько-правовий дискурс поняття міждисциплінарності, спрогнозувати наслідки його використання для отримання інтегративного, більш якісного і глибокого знання про професійну адвокатську діяльність з огляду на мету дисертаційного дослідження; репрезентовано зв'язок професійної адвокатської діяльності зі становленням основ громадянської свідомості в межах застосування для цього поняття «антропологічна константа» у смисловому та історичному вимірах, запропонувавши авторське визначення антропологічної константи професійної адвокатської діяльності; висвітлено роль та суспільне значення антропологічних концептів захисту прав людини у творенні нових підходів до реалізації та захисту прав людини під кутом зору еволюції суспільно-правових відносин і людини зокрема; на основі інтенціональних актів свідомості досліджено та імплементовано феномен професійної адвокатської діяльності в конституювання правової реальності як життєвого світу людини та інші не менш важливі досягнення наукової роботи.

Об'єкт і предмет дослідження сформульовано відповідно до вимог, а отримані висновки підтверджують доцільність обрання методів дослідження. Відтак, обрані об'єкт та предмет дисертаційної роботи обумовили підходи дисертантки до визначення наукової новизни одержаних результатів, що полягає у тому, що дисертація є першим у вітчизняній науковій літературі

комплексним дослідженням, у якому на рівні докторської дисертації концептуалізуються сучасні теоретичні та практичні перспективи інтенціонального аналізу професійної адвокатської діяльності.

Дисертація Ольги Заяць свідчить про ґрунтовне опрацювання нею нормативно-правових актів України та закордону, досвіду їх застосування, спеціальної літератури з означеної проблематики. База джерел дисертаційної роботи налічує 705 найменувань, що є достатнім для досягнення поставлених завдань дослідження. У цілому ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, є достатнім, пропозиції зроблено на належному науковому рівні. Дослідження виконане згідно зі встановленими вимогами, завершено сформульованими висновками.

Основні положення та результати дисертації опубліковано в одноосібній монографії і 38 публікаціях, з них 26 наукових статей, 13 з яких – у журналах і збірниках, що входять до переліку фахових наукових видань України; 7 статей – у періодичних іноземних виданнях (Республік Молдови, Польщі та Чехії, Російської Федерації, Словацької Республіки); 6 статей – у виданнях, що індексуються в наукометричних базах даних Web of science та Scopus, а також у 12 тезах виступів на науково-практичних заходах.

Структура роботи та обсяг дисертації зумовлені її метою і завданнями, а, тому, дисертаційна робота складається зі вступу, п'яти розділів, що містять двадцять чотири підрозділи, висновків, списку використаних джерел (705 найменувань) та 4 додатки. Повний обсяг дисертації становить 540 сторінок.

Практична і теоретична значущість отриманих результатів дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження Заяць Ольги Степанівни на тему «Іntenціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс» містить чимало наукових положень, що мають науково-теоретичне значення і практичну спрямованість, однак найбільш істотними науковими результатами, що вперше представлені у дисертації, я б виокремив наступні.

Викликає схвалення обґрунтування дисертанткою домінантного місця у професійній адвокатській діяльності реконструктивної діяльності, коли реалізуються такі якості правозахисника, як пам'ять, аналітичне та синтетичне мислення, уявлення, з огляду на що в комунікативній діяльності адвоката виділяються два аспекти: 1) психологічний контакт із клієнтом та 2) психологічний контакт зі складом суду й іншими учасниками правового процесу

Погоджуюся з авторкою і щодо визначення складових елементів міждисциплінарної компоненти філософського підходу до феноменологічного виміру професійної діяльності адвоката. Зважаючи на те, що розробка онтологічного підходу щодо пізнання правотворення, яке здійснює адвокат у своїй професійній діяльності, вимагає використання знань різних наукових дисциплін, інтеграції наукової проблематики, різних наукових підходів, які обґрунтовуються знову ж у межах окремих галузей гуманітарного знання. У випадку опонованої дисертації міждисциплінарну компоненту складають філософія права, юридична психологія, політологія; аксіологія; соціологія. Суть саме такої міждисциплінарної компоненти філософського підходу до феноменологічного виміру професійної діяльності адвоката зводиться до можливості отримання якісно нових знань на основі використання не тільки предметності (власне контент) цих наук, а й їх методології.

Слушною видається наукова теза авторки щодо залежності рівня розвитку громадянського суспільства від рівня правової захищеності особистості, а стан законності є тим чинником, що визначає стабільність правових відносин. У сучасних умовах розширення правового нігілізму і падіння рівня правової культури суспільства зростає значення адвокатури як інституту громадянського суспільства, що відповідає напряму правової політики щодо вдосконалення правових основ державного і суспільного життя. Відтак, дисертантка стверджує, що своєрідність соціального статусу, правової свідомості та специфіка виконуваної діяльності впливають на формування в адвоката специфічного відчуття справедливості та відповідальності, яке апіорі еквівалентно впливає на його професійні особливості. Серед основних

детермінант професійної діяльності адвоката, які впливають на його розуміння справедливості й відповідальності у власній діяльності, можна виділити такі компоненти: соціальний, пошуковий, реконструктивний (конструкційний), засвідчувальний, організаційний, конструктивний, пізнавальний, комунікативний.

Позитивним видається висновок докторантки, в якому вона із філософсько-правової позиції визначила два підходи до правового закріплення професійної етики поведінки адвоката в публічному просторі: аксіологічний і деонтологічний. Аксіологічний підхід передбачає створення (прагнення) певного поведінкового ідеалу адвоката. За такого підходу законодавець висловлює певні рекомендації щодо ідеальної поведінки адвоката. Деонтологічний підхід передбачає, що законодавець встановлює мінімальний перелік тих обов'язків та заборон, яких зобов'язаний дотримуватися адвокат у публічній сфері. Щобільше авторка дала вдале визначення поняття «ознаки професійної адвокатської діяльності» як сукупності властивостей та факторів юридичної діяльності, які виникли в процесі її здійснення та характеризують її як певний специфічний вид професійної діяльності із захисту прав, свобод та законних інтересів людини.

Логічно обумовлена теза дисертантки й щодо проблеми довіри до адвокатської діяльності, яку вона запропонувала розглядати як моральну дихотомію «довіра – відповідальність», що має велике значення в діяльності адвоката, адже: а) довіра спонукає до відповідальності, а відповідальність породжує довіру; б) відносини між адвокатом та клієнтом, які ґрунтуються на довірі, дозволяють обом сторонам спільно діяти задля досягнення справедливості виключно з використанням законних та морально виправданих методів; в) довіра слугує спонукою до самовдосконалення адвоката і як фахівця своєї справи, і як особистості; г) довіра дає змогу клієнтові бути впевненим у тому, що наслідки дій адвоката щодо захисту його прав, свобод та законних інтересів будуть для нього сприятливими; д) довіра сприяє утвердженню позитивного іміджу адвокатури в суспільстві.

Авторка вдало, на мою думку, розкриває зміст поняття «сучасні правові та морально виправдані вимоги до професійної адвокатської діяльності як до суспільної діяльності» та запропоновано таке визначення: сучасні правові та морально виправдані вимоги до професійної адвокатської діяльності як до суспільної діяльності – це сукупність правил, норм та вимог до особистості адвоката, дотримання яких впливає на підвищення рівня правової культури населення, формує позитивний імідж правосуддя та сприяє формуванню в Україні громадянського суспільства. Відтак дисертанткою з'ясовано сучасне розуміння судового захисту як природного права людини в межах компаративного аналізу міжнародного та національного права. За результатами проведеного дослідження судовий захист сприймається як природне право людини, що гарантується державою і покликане сприяти утвердженню основних прав і свобод людини, досягненню справедливості лише на основі законних та морально виправданих методів і на міжнародному, і на національному рівні.

Цікавим є висновок докторантки, в якому вона обґрунтувала доцільність підвищення рівня правової освіти населення задля побудови в Україні громадянського суспільства та правової держави через надання правової допомоги населенню, адже професійна правова допомога не тільки допомагає вирішити питання, з яким клієнт звернувся до адвоката, а й ознайомити з його правами й обов'язками в тих чи тих ситуаціях, з можливими правовими наслідками. Саме в державах з високим рівнем правової освіти населення фіксують значно менше правопорушень, ніж у тих, де більшість людей не знає про свої права і свободи, можливі способи їх захисту й відновлення.

Врешті решт, заслуговує схвалення висновок дисертантки в якому вона доводить доцільність розгляду лібералізму як основи для формування в Україні демократичного правосуддя. Це дало змогу: 1) уточнити філософсько-правовий зміст таких категорій, як права і свободи людини, справедливість, свобода, рівність; 2) забезпечити здійснення правосуддя виключно з чітких неухильних моральних і правових позицій; 3) сприяти підвищенню рівня правослухняної поведінки серед населення та утвердженню правопорядку на території держави.

Заслугує на увагу також удосконалений аксіологічний підхід щодо гуманістичних підстав феномену професійної адвокатської діяльності. Утверджуючи принцип гуманності (цінності людини в багатогранності її проявів), українські правозахисники, втілюють в собі ідею жертвності, яка разом з альтруїзмом постає запорукою виживання і розвитку всього суспільства, необхідною презумпцією правозахисної діяльності, адвокатури як інституту громадянського суспільства. Відтак, авторка дисертаційного дослідження удосконалила й методику вивчення гносеологічного виміру суті й ознак професійної адвокатської діяльності в межах інтенціонального аналізу. Так, запропоновано на основі аналізу дефініції поняття «адвокатська діяльність» з'ясувати його суть та виділити ознаки професійної адвокатської діяльності. У підсумку виокремлено такі групи ознак: 1) організаційні, 2) професійні, 3) етичні. А поняття «ознаки професійної адвокатської діяльності» витлумачено як сукупність властивостей та факторів юридичної діяльності, які виникли в процесі її здійснення та характеризують її як певний специфічний вид професійної діяльності із захисту прав, свобод та законних інтересів людини.

Такими, що викликають особливий інтерес видаються висновки докторантки, в яких вона здійснила спробу розвинути: твердження про те, що подальші кроки щодо вдосконалення інституту професійної відповідальності відчуття справедливості адвокатів мають ґрунтуватися на таких факторах: аналізі правозастосовної практики адвокатських палат суб'єктів України; рецепції досвіду інших професійних корпорацій й адвокатських корпорацій зарубіжних країн; обліку наукових доктрин; твердження про те, що принцип верховенства права пронизує всю структуру правового регулювання суспільних відносин. Первинне значення верховенства права як принципу для адвокатури полягає в тому, що воно (верховенство права) гармонізує інші принципи, дає змогу усунути суперечності при їх застосуванні та наповнити принципи адвокатури так званим реальним практичним змістом, тобто застосовним у повсякденній практичній діяльності кожного адвоката; дослідження про суспільну відповідальність адвоката як відображення впливу інтенціональної

складової професійної адвокатської діяльності на політичні процеси та правову культуру громадянського суспільства. Імплементація констант інтенціональності професійної адвокатської діяльності у формування демократичного правосуддя в Україні на основі ліберальної аксіології і принципів правової держави дасть змогу: 1) уточнити філософсько-правовий зміст таких категорій, як права і свободи людини, справедливість, свобода, рівність; 2) забезпечити здійснення правосуддя виключно з чітких неухильних моральних і правових позицій; 3) сприяти підвищенню рівня правослужняної поведінки серед населення та утвердженню правопорядку на території держави.

Попри те, оцінюючи загалом позитивно опоновану докторську дисертацію, вважаю за потрібне виокремити й низку положень, пропозицій і рекомендацій, що виражають дискусійні моменти в проведеній Ольгою Степанівною дисертаційній роботі. Зокрема відзначу наступне:

1. Потребує уточнення, або ж додаткового роз'яснення під час прилюдного захисту, окремі складові понятійно-категорійного апарату дисертаційної роботи. Це стосується скажімо таких термінів як «мораль», а звідси «моральні засади», «етика» – «етичні засади», «політика» – «політичні засади», деонтологічні, аксіологічні принципи, основи тощо. Можливо, вартувало все ж таки подати коротенький словник термінів і понять використаних у науковій роботі, це б значно полегшило читачеві загалом, опоненту зокрема, розуміння і сприйняття текстів, адже знаємо про наявність двозначності, а то й багатозначності низки термінів.

2. Відтак спірним, на мою точку зору, є висновок дисертантки щодо процесу формування моральних засад професійної діяльності, який вона характеризує як безперервно тривалий у часі процес, у якому людина постійно отримує нові знання (шляхом саморозвитку, самоусвідомлення, самодисципліни), необхідні для ефективного виконання професійних обов'язків у суспільстві, що весь час розвивається. Доцільно під час прилюдного захисту обґрунтувати авторську позицію щодо формування моральних засад саме професійної адвокатської діяльності.

3. Не достатньо обґрунтованою є наукова позиція докторантки що стосується організаційних форм адвокатської діяльності, зважаючи на те, що все ж таки вибір адвокатом тієї чи іншої організаційної форми діяльності з-поміж інших чинників визначає і рівень її ефективності, яка, своєю чергою, є незаперечним показником якості функціонування загалом системи захисту прав, свобод і інтересів особи в суспільстві та державі. Зрештою, авторка опонованої дисертації, не зважаючи на значущість цього питання все ж залишила його поза своєю дослідницькою увагою.

4. Також дискусійним є висновок про те, що безпосередній вплив на будь-які процеси, що стосуються правосуддя, мають ті, чия професійна діяльність напряду пов'язана з діяльністю системи судової влади. З огляду на предмет та об'єкт дисертаційного дослідження, авторка зупинила свою увагу на ролі професійної адвокатської діяльності у формуванні демократичного правосуддя в Україні. Тим не менше, загальновідомо, що судова реформа є не лише перетворенням чи модернізацією судів усіх рівнів, а, передовсім є першорухом демократизації права з метою трансформації його у надважливий інструмент оновлення функцій держави, всіх органів і структур, які беруть участь у досудовому, судовому та виконавчому процесах. У цьому контексті судова реформа не минає, чи радше не може оминати правових основ і адвокатської діяльності загалом, і реалізацію адвокатом правозахисної функції. Скажімо, триває ж дискусія до сих пір щодо введення так званої «адвокатської монополії», тобто заборона особам, хто не володіє адвокатським статусом, представляти інтереси в суді. Також доцільно відзначити й про відсутність в науковій літературі єдиного трактування юридичної природи адвокатури.

5. Врешті решт, потребує додаткового роз'яснення переконання дисертантки щодо того, що важливого значення в адвокаційній роботі набувають етичні питання. Зокрема, як моральні пріоритети висуваються поняття суспільного блага, толерантності, збалансування й захисту інтересів різних соціальних груп і далі за текстом. Без сумніву така авторська позиція має право на існування, зрештою це і свідчить про захист докторської дисертації. Разом з тим, як на мене, одним із важливих пріоритетних напрямів

удосконалення системи та методів організаційно-правового регулювання правозахисної діяльності адвоката визначається надання кваліфікаційної правової допомоги. Адже професійна адвокатська діяльність є важливою формою реалізації саме правозахисної діяльності, що, не обмежується лише адвокатською діяльністю. Тому, що правозахисна діяльність поряд із адвокатською діяльністю, може зараховувати і діяльність недержавних соціальних організацій, суспільну діяльність, що ґрунтується на засадах охорони та захисту прав і свобод людини тощо. Хоча, гарантією фаховості чи кваліфікації правозахисту безперечно є саме адвокатська діяльність. Отже, співвідношення правозахисної та адвокатської діяльності може трактуватися як ціле та його частина.

Але, оголошені мною критичні зауваження не торкаються концептуальних положень дисертації і не впливають на загальну позитивну оцінку рукопису дисертаційного дослідження, реферату, опублікованих за темою дослідження статей, оскільки більшість із них належить все ж таки до дискусійних і не стосуються основних, або ж концептуальних положень дисертаційної роботи Ольги Заяць. Окремі з наведених дискусійних питань можуть бути корисними для докторантки у вирішенні досліджуваних нею проблем у майбутніх своїх наукових доробках.

Основні положення дисертації можуть бути корисними у науково-дослідній сфері – для подальшого подолання проблемних аспектів дослідження інтенціональності професійної адвокатської діяльності; у сфері правотворчості – для удосконалення чинного законодавства України, зокрема того, що регламентує реалізацію професійної адвокатської діяльності; в освітньому процесі – під час організації освітньої діяльності та викладання навчальних дисциплін теоретико-правового та філософсько-правового циклів, а також для підготовки методичних розробок, підручників, навчальних посібників з дисциплін «Філософія права», «Теорія та історія держави і права», «Соціологія права», «Політологія», «Адміністративне право», «Юридична логіка», «Професійна етика юриста».

Зміст реферату повною мірою відображає структуру, хід дослідження, основні положення і висновки дисертації. Реферат не містить положень, що не ввійшли до основного змісту дисертації.

Дисертаційна робота Заяць Ольги Степанівни є завершеною самостійною науково-дослідною роботою, в якій відображено нові науково обґрунтовані результати, що у своїй сукупності є суттєвими для розвитку філософії права як науки та мають практичне значення для удосконалення професійної адвокатської діяльності.

Дисертантка володіє на достатньому рівні теоретичними знаннями, має практичний досвід із вирішення поставлених питань у дослідженні, вміє їх аналізувати і критично оцінювати. Авторка виявила знання концептуальних положень теорії права, філософії права, соціальної філософії та інших міждисциплінарних зв'язків, має безсумнівну здатність до самостійного здійснення науково-дослідних робіт на достатньому науково-теоретичному і методологічному рівнях, уміє вести тактовну і результативну полеміку, є наполегливою у досягненні мети.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

За результатами ознайомлення із дисертаційною роботою Ольги Степанівни Заяць на тему «Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс» поданої до захисту на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права у Спеціалізованій вченій раді Д 70.895.02 Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова хочу оголосити висновок про те, що дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, в якому отримані нові науково обґрунтовані результати, спрямовані на вирішення конкретного завдання для філософії права як науки – інтенціонального аналізу професійної адвокатської діяльності в межах філософсько-правового дискурсу.

Тому, дисертація Заяць Ольги Степанівни на тему «Інтенціональний аналіз професійної адвокатської діяльності: філософсько-правовий дискурс» за

своїм змістом, обсягом, оформленням і науковою новизною відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. №1197, а її авторка – Ольга Степанівна Заяць заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Офіційний опонент:

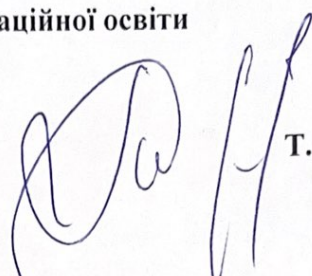
заступник директора

Інституту права, психології та інноваційної освіти

Національного університету

«Львівська політехніка»,

доктор юридичних наук, професор

Т. З. ГАРАСИМІВ

Підпис професора Гарасиміва

Вчений секретар Національного університету

«Львівська політехніка», к.т.н. доцент

Р. Б. Брилинський